

8. De Franstalige regionalistische partijen

Chantal Kesteloot

8.1. Bibliografie

- CASTIAUX (J.-M.). *La participation du Rassemblement wallon au gouvernement Tindemans (1974-1977). Première expérience d'association d'un parti communautaire aux responsabilités du pouvoir*. Brussel, onuitgegeven licentiaatsverhandeling ULB, 1979.
- DEBONGNIE (P.). *FDF 1964-1981. Dix-sept ans de combat pour la défense de Bruxelles*. Z.p., z.j.
- DE BRABANTER (J.). *Ontstaan en ontwikkeling van de taalpartij FDF 1960-1970*. Brussel, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB, 1980.
- DESCHOUWER (K.). Het profiel van de Brusselse FDF-kiezer (1968-1978), in *Taal en sociale integratie*. Brussel, 1982, dl. 6, p. 141-165.
- DESCHOUWER (K.). Continuïteit en contradictie: het FDF in de jaren tachtig, in *Taal en sociale integratie*. Brussel, 1984, dl. 7, p. 105-130.
- DESCHOUWER (K.). Front démocratique des Francophones, in *NEVB*, dl. I, p. 1208-1210.
- D'HOORE (M.). Du PLP-PVV au PRL-FDF, in *CH CRISP*, 1997, nrs. 1554-1556.

- DUTRY (C.). *L'évolution et la crise du Rassemblement wallon*. Louvain-la-Neuve, onuitgegeven licentiaatsverhandeling UCL, 1979.
- Le FDF-RW, in *CH CRISP*, 1971, nrs. 516-517.
- Le FDF. La préparation à la prise du pouvoir: l'élaboration d'un programme global, in *Res Publica*, 1973, p. 1031-1042.
- KESTELOOT (C.). Le Rassemblement Wallon et les élections communales: une présence éphémère, in *De gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische politiek (1890-1970)*. Brussel, 1992, p. 255-273.
- KESTELOOT (C.). *Au nom de la Wallonie et de Bruxelles français: les origines du FDF*. Brussel, 2004.
- KESTELOOT (C.), COLIGNON (A.). Le FDF: l'échec d'une expérience pluraliste, in DELWIT (P.), DE WAELE (J.-M.), eds. *Les partis politiques en Belgique*. Brussel, 1997, p. 173-184.
- LADU (E.). *Le Rassemblement wallon: évolution et perspective*. Brussel, onuitgegeven licentiaatsverhandeling ULB, 1995.
- LEFEVRE (P.). Le FDF: seize ans d'expérience pluraliste, in *Res Publica*, 1980, p. 385-399.
- L'évolution du Rassemblement wallon d'avril 1974 à mars 1977, in *CH CRISP*, 1978, nr. 786.
- Le Parti wallon, in *CH CRISP*, 1967, nr. 367.
- Le phénomène FDF, in *CH CRISP*, 1965, nr. 299.
- PEIREN (L.). Het FDF en de problematiek van de begrenzing van het Brussels Gewest tijdens de vorming van de regering Tindemans I in 1974, in *Brusselse thema's*. Brussel, 1983, p. 359-383.

8.2. Historisch overzicht

Diverse kleine Waalse formaties namen deel aan de parlementsverkiezingen van 1965. Zij waren ontstaan in het zog van de mislukking van de Waalse petitie in de herfst van 1963 en van de gehechtheid van de BSP-PSB aan de unitaristische stellingen. Op 26 juni 1965 verenigden ze zich onder de noemer *Parti wallon*. Deze formatie, ondertussen omgedoopt tot *Rassemblement wallon* (RW), kwam op het voorplan door de Leuvense crisis. Deze partij werd versterkt door de aansluiting van personaliteiten uit de christelijke beweging. Op parlementair vlak was ze verbonden met het FDF. Het RW drukte zijn stempel op het Waalse politieke landschap tijdens de eerste helft van de jaren 1970. In 1974 trad de partij toe tot de regering-Tindemans, ondanks een eerste electorale stagnatie. De regeringsdeelname luidde het einde van deze federalistische formatie in. In 1976 werd ze ondermijnd door een diepe interne crisis. Perin, Knoops en Gol verlieten het RW en richtten de PRLW op (*Parti des Réformes et de la Liberté de Wallonie*). Het RW maakte dan een radicalisering mee en geraakte nog verder verscheurd (oprichting van het Rassemblement populaire wallon en van het Front démocratique wallon), vooraleer helemaal uiteen te vallen. Het RW werd officieel ontbonden in 1985.

Op 11 mei 1964 werd de oprichting van het *Front démocratique des Bruxellois de Langue française* (FDF) aangekondigd. De nieuwe partij ontstond in het netwerk van Waalse en Franstalige Brusselse verenigingen, dat in volle vernieu-

wing was sinds het begin van de jaren 1960. De grote staking van de winter 1960-1961 beroerde de hoofdstad veel minder dan Wallonië, maar toch droeg ze bij tot de verspreiding van de federalistische gedachte bij een deel van de plaatselijke linkerzijde. Meer nog dan door de staking, werd het Franstalige bewustzijn aangewakkerd door de twee Vlaamse marsen (21 oktober 1961 en 14 oktober 1962), door de afschaffing van de talentelling, door de definitieve vastlegging van de taalgrens en door het compromis van Hertoginnedal. Dit proces kwam tot rijping door de stichting, in universitaire milieus, van het *Rassemblement pour le Droit et la Liberté*. Van meet af aan werd de nieuwe partij geconfronteerd met de uitdaging eigen aan pluralistische formaties: filosofische tegenstellingen tussen katholieken en vrijdenkers, kloof tussen unitaristische Belgen voorstanders van de taalvrijheid en federalisten, ideologisch antagonisme tussen socialisten, liberalen en christendemocraten. Het FDF werd dus gekenmerkt door een wankel evenwicht, maar de reële of vermeende dreiging van het flamingantisme deed de rangen sluiten.

Algauw werden electorale successen geboekt. De partij telde drie volksvertegenwoordigers in 1965; in 1970 waren er dat reeds tien. Het succes beperkte zich trouwens niet tot het Parlement. Het FDF nam immers ook een municipalistisch profiel aan, aangemoedigd door de resultaten van de gemeentelijke verkiezingen van oktober 1970. De jaren 1970 werden het decennium van de consolidatie. Het FDF werd toen een volwassen partij, met een complexe structuur, satellietgroepen en een schare beroepspolitici.

Aan de vooravond van de jaren 1980 was het FDF de eerste politieke macht in de hoofdstad. In het midden van de jaren 1970 bereikte de partij haar hoogtepunt. De Europese verkiezingen van 1979 toonden immers een eerste achteruitgang, bevestigd door de stembusgang van 1981. Ondertussen was het FDF geconfronteerd met zijn eerste regeringsdeelname en met de nederlaag van het Egmontpact. In de nasleep van die eerste electorale tegenslagen kwamen ook andere spanningen aan de oppervlakte. Het Brussels gewest werd volop getroffen door de economische crisis. De institutionele hervormingen van augustus 1980 brachten geen soelaas voor de hoofdstad, want de kwestie Brussel werd "in de koelkast gestopt". Een zekere moeheid trad in. De problemen die de publieke opinie in die crisisperiode schenen te beroeren, waren precies deze waarvoor het FDF geen unanieme visie kon voorleggen.

Aangezien geen concrete resultaten geboekt werden betreffende het statuut van Brussel, gingen proteststemmen op. Het dilemma "Brussel of de randgemeenten" vormde een permanente uitdaging in de schoot van het FDF. In de geest van de stichters impliceerde het pleidooi voor een Brussels gewest ook de organisatie van volksraadplegingen in de randgemeenten en de mogelijkheid voor deze gemeenten om bij Brussel aangehecht te worden en aldus te genieten van een tweetalig statuut. Deze strijd stuitte echter op een weigering van de Vlaamse politieke klasse. De mislukking van het Egmontpact en van de akkoorden van Stuyvenberg toonden eens te meer aan dat dergelijke veranderingen onbespreekbaar waren voor de Vlamingen. Bepaalde leden van het FDF opteerden dan maar voor een meer pragmatische koers.

Op dat ogenblik leek het FDF diep verscheurd. Diverse geruchten deden de ronde: bepaalde mandatarissen zouden de partij verlaten, er werd gewag gemaakt van toenaderingspogingen tot de PSC. Het FDF leek wel een zinkend schip. De

wetgevende verkiezingen van 1985 kwamen dus zeer ongelegen. Het FDF verloor meer dan de helft van zijn kiesaanhang en telde nog slechts drie volksvertegenwoordigers. Het klimaat was niet veel beter bij de volgende parlementsverkiezingen, twee jaar later. Maar de partij slaagde erin de verliezen te beperken. Het kiezerspubliek was gestabiliseerd, wat bevestigd werd door de stembusgang van 1991 – de laatste verkiezing waar het FDF alleen opkwam. Ondertussen had zich immers een belangrijk nieuw feit voorgedaan: Brussel was uit de “koelkast” gehaald en het Brussels Gewest was ontstaan. Na de eerste gewestelijke verkiezingen maakte het FDF deel uit van de regerende coalitie, hoewel de partij kritiek had op bepaalde aspecten van de nieuwe institutionele regeling (mogelijkheid van tussenkomst door de federale regering, statuut van de ordonnanties, waarborgen voor de Vlamingen, beperking tot de negentien gemeenten, ...).

Ondanks de consolidatie van de aanwezigheid van de Franstalige federalisten, bleef hun overleving een open vraag. De vermindering van het aantal volksvertegenwoordigers in 1993 trof hen rechtstreeks. Door hun zwakke parlementaire vertegenwoordiging, zouden ze bovendien hun wettelijke dotaties kunnen verliezen.

Het FDF verzette zich tegen de voortzetting van de institutionele hervormingen, voorzien door de Sint-Michielsakkoorden (28-29 september 1992). De partij klaagde ook het onafhankelijkheidsstreven van Vlaanderen aan. Het FDF kwam in contact met de PRL, in de oppositie sinds 1987. Deze ontmoeting werd vooral geconcretiseerd door de toenadering tussen Jean Gol en Antoinette Spaak. Op 14 september 1993 maakten beide partijen hun voornemen bekend een federatie te stichten. Het akkoord voorzag op termijn het indienen van gemeenschappelijke lijsten bij verkiezingen.

Wat de werking betreft, behielden de twee partijen hun eigen instanties, maar er werd een permanente overlegstructuur uitgebouwd. In het vooruitzicht van de verkiezingen van 13 juni 1999, opende de federatie haar rangen voor een derde partner: de *Mouvement des Citoyens pour le Changement* (MCC), bezielde door Gérard Deprez, ex-voorzitter van de PSC. Het FDF blijft gericht op de verdediging van de taalrechten van de Franstaligen van de randgemeenten, de verdediging van de Franse Gemeenschap, het verwerpen van nieuwe staatshervormingen die beschouwd worden als nadelig voor de Franstaligen. Het FDF behoudt een onmiskenbare zichtbaarheid in de schoot van de Mouvement Réformateur (MR) in het Brusselse en in de randgemeenten. De lokale verankering blijft één van de troeven van deze formatie. Omdat ze deel uitmaakt van de MR, maakt de partij *de facto* ook deel uit van de regering.

In 1973 richtte het FDF een studie- en vormingscentrum op, het *Centre d'Etudes Jacques Georgin* (naar een overleden FDF-militant) op.

8.3. Archieven

Ondanks zijn kortstondig bestaan liet het RW rijke archieven na. Belangrijke bestanden zijn nu al toegankelijk voor de vorsers. Het gaat voornamelijk om archieven van particulieren.

In het FHMW: Maurice Bologne (bescheiden betreffende de beginperiode van het RW. Raadpleegbaar, maar niet geïnventariseerd), Jean-Emile Humblet (RW,

RPW, bescheiden betreffende de jaren 1970 en 1980. Raadpleegbaar, maar niet geïnventariseerd), Milou Rikir (RW, RPW, bescheiden betreffende 1976-1985. Raadpleegbaar en geïnventariseerd), André Gilles (RW), François Lacroix (RW), Bernard Jehu (RW), Armand Thonet (RW), Michèle Zévert (RW, documentatiedozen over die partij). In het ARA: Etienne Knoops (bescheiden betreffende de crisis van het RW in 1976). Meer informatie hierover in het hoofdstuk betreffende de archieven van privépersonen. Het Institut Jules Destrée beschikt eveneens over enkele archiefbestanden, afkomstig van personaliteiten die lid waren van de Rassemblement wallon: Maurice Bologne, Yves de Wasseige, Jean Goffart, Jean-Emile Humblet, Joseph Henrotte, Etienne Knoops en Robert Moreau. Sommige van die bestanden zijn geïnventariseerd (zie www.institut-destree.eu/Chantiers/Centre-archives-privees-Wallonie.htm#Fonds_actuels). De archieven van Etienne Duvieusart bevinden zich op het SOMA.

Het belangrijkste deel van de archieven van het FDF bevindt zich op de zetel van de partij. Zij kunnen slechts na toelating geraadpleegd worden. Er bestaat geen inventaris in de ware betekenis van het woord, maar voor een gedeelte van de documenten is er een magazijnstaat. Het archief gaat terug tot het ontstaan van de partij.

Andere archief- en documentatiecentra herbergen bestanden betreffende de geschiedenis van het FDF. Het gaat vooral om archieven van particulieren. In het FHMW: Marcel-Hubert Grégoire (vooral de jaren 1970, raadpleegbaar), Guy Massenaux (FDF, documentatiedozen over die partij). In het AMSAB-ISG: Maurice Malpoix (vooral de periode 1972-1975). In het ARA: Didier Van Eyll (archieven van het kabinet van deze staatssecretaris van het Brussels gewest. Niet raadpleegbaar voor 2010). De opmerking over de persoonsarchieven betreffende het RW geldt ook hier.

8.4. *Publicaties*

Le Bloc. Charleroi, 1964.

Front wallon. Charleroi, 1965.

Forces wallonnes. Charleroi, 1965-1977. Vervolgd door:

L'Etat wallon. Hebdomadaire d'action wallonne. Charleroi, 1978-1979.

FDF contact. Acoz, 1979-1980.

Maandelijks orgaan van het Front démocratique wallon.

FDF contact. Brussel, 1965-1970, 1974-1980.

Bruxelles vérité. Brussel, 1970-1973.

Cahiers du Centre Jacques Georgin. Brussel, 1973-1989.

Info FDF. Brussel, 1974-1977.

Echos femmes FDF. Brussel, 1976-1978.

FDF cadre. Brussel, 1979-1981.

FDF actualités. Brussel, 1977-1992.

La Semaine politique. Brussel, 1987-1989.

Espace francophone. Brussel, 1992-?.

FDF actuel. Brussel, 1996-2004 (gedeeltelijk online).

Communes en vue, la lettre d'informations communales du FDF. Brussel, 2002-2003.

Perspectives francophones, organe mensuel. Brussel, 2004- (ook online).

Essentielles, magazine de l'Association des femmes du FDF. Brussel, 2005-2007.

Les focus du Centre d'études Jacques Georgin. Brussel, 2008- (ook online).

Polyptique. Brussel, 2005 (tijdschrift van de jongerenafdeling, ook online).

Activ'âge. Brussel, 2008 – (tijdschrift voor de senioren, ook online).

Online publicaties (via de webiste www.fdf.be):

Le Courrier électronique du FDF, 2004-.

La périphérie bruxelloise en vue. Lettre d'information du FDF en périphérie, 2003-.

Op de website van de partij kunnen ook congresverslagen, oudere brochures, overzichten van manifestaties, verkiezingsuitslagen, enz. bekeken worden.